A VESZTETT PARADICSOM.

PETRICHEVICH HORVÁTH LÁZÁR ACAD. SZÉKFOGLALÓ'

ÉRTEKEZÉSE.

idön értekező azon megtiszteltetésben, a t. m. acad.' tagjává választatni, részesült, e kitüntetés olly egyénben központosult, ki azt sem nem kereste, sem meg nem érdemlette. Nem kereste, mert a Muzsák' világában, ihlett kebel nem ismer más jutalmat, mint mellyet a szent szüzek nyujtanak; érdemeket sem tön, mert tehetni nem képesült. Csak öszinte akarat tehát és csüggedetlen ügyekezet egyfelől, másfelől pedig e drága honért örökre buzgó kegyeletek' megemlékezése lehetének szószólói azon többségnél, melly öt a nagyon tisztelt magyar Academia' mult nagygyülése' alkalmával — midön értekező messze édes hazájától idegen éghajlatokra költözött — e tiszteletre méltó testület' tagjává emelte. Azon jó akarat vezette, mondom, tagtársait a választásban, melly az öszinte törekvést fölszámítja tett helyett, a tudományok' szeretetét tudományosságnak bélyegzi, s ismeretül róvja föl az ismeret' hő szomját. Illy tekintetek vezérelték lesz, mondom, az érdemes választókat, s csupán illy föltételezések alatt fogadhatá el értekező ama kitüntető, de nem érdemlett Tudós czímet.

Az Academiának egy újabb szabálya megkivánván tagjaitól, hogy azok székfoglalásuk' alkalmával szakmányukba vágó valamelly értekezéssel beköszöntsenek, csupán e törvény iránti hódolatomat mutatom be önöknél, midön, a szépirodalmi mezőnek egyik napszámosa enmagam — minden időmet szétforgácsolt darabkákba elszóró journalistai bokros gondjaim' daczára — e székbe ültem értekezni egy nagy költőrül, kinek lángszelleme Homeroszét közelíti; költőrül, ki mint statusférfi és lantos egyaránt nagy szerepet játszék nemzete' évkönyveiben; költőrül, ki a legdusabb irodalmak' egyikének legragyogóbb csillaga; szóval költőrül, ki — hogy a nagy név' minden dicssugárát egy gyülpontba egyesítsem — a „Vesztett Paradicsom'" szerzője.

Angol iralom az, mi által — ha édes magunkét kiveszem — leginkább voltam érdekelve mindig, mióta csak szerencsés vagyok birni a kulcsot, melly ama golcondai dus szellembánya' rétegeihez vezet; onnan hoztam én föl szellemi élvkoronám' legdrágább gyöngyeit, gyöngyöket, mellyek a legridegebb élet' göröngyeit díszíteni képesek; mert, mondám már valahol — nem tudom mellyik munkámban — hogy valamikor az ember jelesb angol költök' munkáit olvassa, boldogságtól tágul a hő kebel, és az ember szintugy szereti, hogy él. Illy érzések indíták értekezőt Byron Lord' élete s némelly munkáinak magyarosítására; illy érzések Shakspeare' drámáinak elemezésére, miként e jelen értéke-

zésre is, mellynek tárgyát az angol irodalom' egyik legfényesb csillaga teendi, Milton s annak különösen azon fönséges költészete, mellynek címe „Vesztett paradicsom."

Mondám fönebb, mikép a nagy költő nem kicsiny szerepet viselt politicai mezőn is; nem fogja hát untatni, gondolom, önöket egy rövidke vázolat azon élet felől, melly valódi életté csak tul a síron válandik. Milton' életrajzát nem nehéz csinálni, mert míg az őt megelőző Shakspeare' életéről alig vannak adatink, Cromvell' titoknokának minden lépte tudatik, nem azért ugyan s nem is addig, míg titkárkodott, hanem azért és azután, hogy a Vesztett paradicsomot irta. Midőn Milton meghalt, senki sem ismerte többé a bitorló' titoknokát, míg szelleme kisértetként nem szálla ki sírjából, kérdésre vonni a világot, miért hogy nem ismerik őt a földön. Bámulva szemlélték utódok az elköltözött nagy szellemet, kérdezvén egymástól, ha vajjon 12 ezer feledésnek indult vers' irója valóban halhatatlan-e? De a fény, melly elöttük ragyogott, vakító vala; pirulva süték le szemeiket a kérdezők — s leborultak imára. Ekkor már tudni kelle részletesen, ki lett legyen ama cromvelli titkár, ama királygyilkosságok' mentegető röpirásza, ama vallást illető orthodox füzetkék' szerzője, kit annyian utáltak, annyian megvetettek, olly kevesen ismertek.

Átok feküdt Milton' nemes faján, melly a fehér rózsák' polgárháboruiban minden birtokától megfosztaték; atyja protestans, nagyatyja catholicus volt, s ez kitagadta fiát. Az ősi átok, átszökve egy ivadékot, megnyugvék az unokán.

Milton' atyjának, ki jegyzői hivatalt viselt Londonban, egy agg család' ivadékától, Caston Sárától lön egy leánya Anna, s két fia, János és Kristóf. A kisebbik Kristóf royalista volt s ismeretlen elhunyt 1688 körül; János pedig, a költő, republicanus vala, s mint ollyan az utókorra nézve épen olly ismeretlenül elhalt volna, ha gyönyörü lantja' zengései tul nem élik sírhalmát. Miltonunk' atyja zenészetkedvelő és hangszerző levén ömaga, e körülmény iratá hihetőleg költönkkel e latin verset:

Dividuumque Deum, genitorque, puerque tenemus.

Született pedig Milton 1608-d. év' télelő' 9-kén a londoni City' Bread Street nevü utczájában. Nevelése tudományosan müvelt volt, ama nagyszerü genius' (Shakspearet értem) sírhalmának árnyában, ki midőn, sírba szálló, sceptrumát Miltonnak átadá, ez alig számíta 8 tavaszt. Kisebb iskoláit a londoni Szent Pál tanodában végezte, honnét 17-dik évében a cambridgi Christ-Collegiumba vitetett, hol feltünő szépsége miatt a christ-collegiumi hölgynek neveztetett s olly sokat tanult, hogy lelkének megfeszítése testi gyöngélkedést s a tulságos olvasás szemgyöngeséget okozott. Költői tehetségének nyomait ez időkig lehet vinni, mert ott már derék latin verseket és jeles zsoltárparaphrázokat irogatott angol nyelven. 1628-b. baccalaureusi, 1632-b. pedig tanári czímmel fölruházva, hagyta oda az egyetemet. Onnan falura költözött atyjához, hol öt évig temetkezék el görög és latin classicusok' olvasásába, s időről időre Londonba utazván, könyveket vásárolt s órákat vett mathesis-, viadalmesterség- és zenészetben. 1624 és 1638 közt irta ő Arcadest, Comust, Lycidast, Allegro és Penseroso czímü költeményeit s több latin elegiáit. 1638-d. évben utazni ment, s Párisban amaz I. Károly' követétől fogadtaték a legszivesebben (Scudamore), kinek meggyilkoltatását apologizálta volt később a republican. Ő mlga mutatta őt be a nagy Grotiusnál, Sveczia' Krisztinájának akkori követénél, s a legszivesebb ajánlatokkal látta el őt mindazon helyekre, mellyeket a fiatal költő megutazandó vala. Firenczében Galileusnál tisztelkedett, ki csaknem megvakulva kerülgette az inquisitiót, s kiről — amaz ‚égi futárról' — Vesztett paradicsomában több helyütt ihletve emlékezék: ‚nuncius sidereus'. Romában a híres Holsteniussal, ama vaticani tudós könyvtárnokkal, Bar-

berini bibornok- és több más akkori nevezetességekkel társalga. Nápolyban Torquato Tasso' öreg barátjától, a lelkes Manso marquistól nagy szivességgel fogadtatott, kitől egyszer szent Gergely pápának ezen versével üdvözölteték:

„Ut mens, forma, decor, facies, mos, si pietas sic,
Non Anglus, verum hercle, Angelus ipse fores!"

melly tisztelgést a nagy költő, egyikében Mansus névvel megtisztelt gyönyörü eclogáinak, következő udvariassággal viszonzott:

‚Di's dilecte senex, te Jupiter aequus oportet
Nascentem, et miti lustrarit lumine Phoebus,
Atlantisque nepos, neque enim nisi charus ab ortu
Di's superis, poterit magno favisse Poetae.'

Itáliából — honnan haza térő utját megint Román és Firenczén át vette volt Velenczéig, s mindenütt régi jó ismerősként üdvözöltetett — Göröghonba volt szándoka utazni (minő előpostája lesz vala Byronnak egy Milton!); ha hazája' zavarai vissza nem hívják őt a tengerek' királynéjától, Adria' leggyönyörübb szirenájától, Velenczéből — melly most is, midőn haldokol, olly fájdalmasan érdekes, olly mondhatlan gyönyörü! (Folytattatik.)

EMLÉKLAPOK EGY FŐRANGU HÖLGYHEZ.

XII.

Borongtam, mert borongás életem,
Szédítő hegyre vitt a képzelet,
Mélység s magasság mint tetszett nekem!
Fenn álltam, a kicsiny világ felett.
Körülnézék, s nem volt egy szív velem:
Mi az: nagy lenni? mostan képzelem.

XIII.

Megjártam ismét a hegy' csúcsait,
Csak a teremtő állhat maga itt;
Lenéztem, s kis férget látott szemem,
Kit egy más eltiporni vágyott.
Körülem senkin nem segítheték,
(Olly puszta és halott az égvidék)
Elhagytam a magas világot —
S mondám: féreg! hozzád ereszkedem.

XIV.

Fenn, fenn vagyok. Az ég alattam áll,
Alattam a megmérhetlen folyam,
Ki van hasítva a hegynek szive,
Mélység magasság összeforrva van.
Hölgy! messze fönn, velem, ki lenn vagyok,
O összeforrsz-e, mint e magasok!?

XV.

Fönn te csillag, mért ragyogsz te ugy rám?
Kedvesemnek tán testvére vagy?
Bárkié légy, fényed ismerősöm,
Ám belőle másoknak ne adj. —
O a csillag ezreknek világít,
És hidegen veti le sugárit!

XVI.

Csak egy pillantást adj dicső szemedből,
Csak egy sohajtást forró kebleden!
A jó napot vedd el mind életemből;
Fájdalmaid' mind én kiszenvedem.
Szemed' sugára lelkem' szíja fel,
A lángsohajban én borúlok el.

EGY VÁZOLAT JELENKORUNKBÓL.

IRTA

CSISZÁR AMÁLIA, GRÓF NEMESNÉ.

(VÉGE.)

III.

VISZHANGOK.

És szerelmem' hamvas üszke
Még utólszor fölvilágít, —
Síri fáklya — — —
— — — — — —

Kunoss.

Három év mulva Irma Pozsonba utazék övéivel, hol öt minden olly elevenen emlékezteté Szerafinra vagyis élte' legboldogabb szakára; a kijárást kerülte s betegség' ürügye alatt szobáiban tölté napjait; félte s mégis buzgón ohajtá Szerafin' látását, végetlen feszültség kínzá egész lényét.

— Emília Pozsonban van, — mond egy reggel Havasy — láttam, ugy lehet téged is meglátogatand.

A nő hevült örömében, s képzelhető, hogy nem várá el Emíliát, hanem önmaga siete látására.